

Zadellibel *Hemianax ephippiger* te Budel Een nieuwe soort voor Nederland

Door: KD Dijkstra, Niels Dingemanse & Pim Edelaar

Op 15 juli werd het gebied rond Budel-Dorplein, tussen Weert en de Belgische grens, bezocht. Het is een gevarieerd gebied met uitgestrekte velden van pijpestrootje met enkele vennen, galigaanmoerasjes, stromende afwateringen, eutrofe rietlanden rond grote plassen en sloten met mooie oevervegetaties. Deze variatie wordt weerspiegeld in de rijkdom aan libellen soorten. Zo zagen wij er die dag 23 soorten waaronder Weidebeekjuffer *Calopteryx splendens*, Koraaljuffer *Ceriagrion tenellum*, Kleine roodoogjuffer *Erythromma viridulum*, Tengere Grasjuffer *Ischnura pumilio*, Breedscheenjuffer *Platycnemis pennipes*, Grote keizerlibel *Anax imperator*, Vroege glazenmaker *Aeshna isosceles*, Geelvlekglanlibel *Somatochlora flavomaculata* en Beekoeverlibel *Orthetrum coerulescens*.

Aan het eind van de dag kwamen we bij een klein pijpestro-ven op het terrein van de zinkfabriek (Amersfoort-coördinaten 169.4-361.7). Hier werd tussen de massaal vliegende Gewone Pantserjuffers *Lestes sponsa* na enig zoeken een vrouwtje Plasrombout *Gomphus pulchellus* gevonden. Behoorlijk geamuseerd door wat we tot toen toe hadden gevonden vingen we verder. Boven het ven vlogen twee grote libellen. Door de kijker waren beide geheel bruin met een blauwe vlek aan de basis van het achterlijf. Na een schermutseling boven het water streek één van de twee streek neer in het gras, begon daar met de vleugels te ritselen, en kon met een eenvoudige slag worden gevangen. Het exemplaar, een mannetje, had sterk afgevlogen vleugels met rafelige randen en gaatjes. Onderwijl werd gezien hoe het tweede exemplaar, zittend op een pluk gras, met de punt van het achterlijf door het wateroppervlak prikte. Onduidelijk is of zij eieren afzette of slechts de waterkwaliteit aan het toetsen was.

Studie van het gevangen dier haalde mogelijke verwarring met de Zuidelijke keizerlibel *Anax parthenope* weg; dit waren Zadellibellen *Hemianax ephippiger*. De vleugeladering, het slanke lijf, het donkere patroon op het achterlijf, de enkele kiel langs de zijde daarvan en de spitse achterlijfsaanhangselen maken de soort onmiskenbaar. Deze waarneming betekende de zeventigste libellensoort voor Nederland en de eerste nieuwe in dertien jaar. Na het maken van foto's werd het exemplaar in goede gezondheid weer vrijgelaten. In de middag van 16 juli werden de Zadellibellen, door een NJN-excursie, wederom waargenomen. Tijdens deze excursie waarschijnlijk drie en mogelijk zelfs vier exemplaren gezien. Begin augustus werd de plas bezocht, echter tevergeefs; de plas was volledig uitgedroogd. De Zwervende pantserjuffer *Lestes barbarus* kon wel aan de lijst van dit gebied worden toegevoegd.

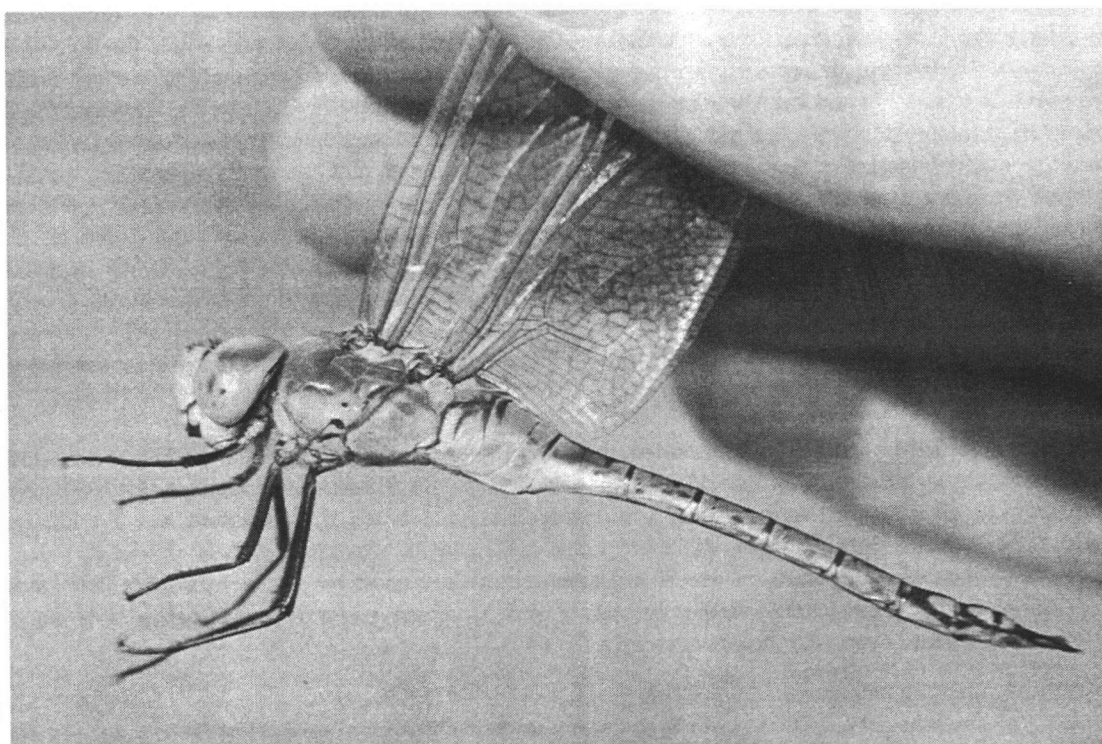
De Zadellibel is een langverwachte nieuwe soort voor Nederland. Alhoewel de soort waarschijnlijk geen permanente populaties in Europa heeft, zijn er wel waarnemingen van zwervers uit veel landen, inclusief omringende landen als Engeland, België en Duitsland, en zelfs IJsland. Deze soort komt voor in Noord-Afrikaanse woestijngebieden, waar de larven zich razendsnel (in ongeveer 100 dagen) ontwikkelen in tijdelijke plassen, moerassen en zwak brakke watertjes. Na goede regenseizoenen groeien de aantallen sterk. Er worden dan veel meer zwermen gezien, op zoek naar geschikte voortplantingsgebieden, en ook het aantal waargenomen zwervers in Europa neemt toe. De afgelopen jaren zijn er een weer een aantal zeer natte regenseizoenen geweest, zodat het aantal waargenomen zwervers mogelijk kan toenemen.

Naar aanleiding van deze waarneming werd een stuk geschreven voor de Wetenschapsbijlage van het NRC-Handelsblad van 3 augustus. Hierop kwamen veel (soms vertederende) reacties van leken die claimden Zadellibellen te hebben gezien. Een aantal van de reacties lijkt echter meer geloofwaardig. Zo zag een echtpaar een aantal dagen later in Scheveningen 's avonds "een grote bruine libel met blauwe stip" rond een lamp vliegen. Het dier werd gevangen en de volgende dag weer vrijgelaten. Daar de Zadellibel de enige (?) libel is waarvan bekend is dat ze regelmatig op licht afkomen, is het denkbaar dat deze waarneming er ook een betrof. Verder zou er één in Nijverdal zijn gefotografeerd en in Wassenaar zou een dood exemplaar gevonden zijn. Uiteraard zullen deze meldingen nagetrokken worden.

Het is onduidelijk of (eventuele aanwezige) larven van de Zadellibel het droogvallen van het plasje zullen overleven. Toch is het zeker aan te raden om later dit jaar (okt-nov) en volgend jaar hier weer naar deze soort te zoeken. Men vermoedt dat de eieren tegen langdurige droogte kunnen. Uit Spanje, Frankrijk, Italië, Griekenland en Zwitserland is al voortplanting van zwervers bekend. In Zwitserland werden, na een voorjaarswaarneming, eind augustus honderden uitsluitende exemplaren gezien op andere plaatsen in het land. Voortplanting in Nederland is zeker niet onmogelijk, dus let op deze nazomer en herfst, want de "Zwervende Keizer" en "Global Warming" gaan hand in hand!

Rijksstraatweg 132a, 9752 BL Haren, tel: 050 341 221

Dit najaar zal er over deze waarneming, en eventuele bijgekomen waarnemingen, voorkomen in Europa en oecologie van de soort gepubliceerd worden in de Entomologische Berichten.

Hemianax ephippiger, Budel-dorppelein, 15 Juli 1995 (Pim edelaar).